

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО КРЕДИТУ

Державний кредит відображає засновані на взаємних інтересах і зобов'язаннях боржників та кредиторів відносини, одним із учасників яких є держава, з приводу надання у користування тимчасово вільних коштів на умовах строковості, поверненості, платності та забезпеченості. Держава як суб'єкт кредитних відносин може виступати в ролі позичальника коштів, кредитора або гаранта [1, 181], тому питання державного кредиту слід досліджувати комплексно, враховуючи те, що держава одночасно надає кредити і бере у борг тимчасово вільні кошти.

Досліджуючи проблеми державного кредиту, насамперед варто зазначити, що він є одним із видів кредиту. Тому йому притаманні ознаки та принципи, що характеризують кредитні відносини загалом. Слово “кредит” у перекладі з латинської мови (лат. *credium*) означає борг, позика [2, 8]. Більшість сучасних вітчизняних науковців розглядають кредит як економічні відносини, що виникають між кредитором і позичальником з приводу мобілізації тимчасово вільних коштів та їх використання на умовах повернення та оплати. Західна фінансова школа пропонує більш конкретні та лаконічні дефініції кредиту, визначаючи його, наприклад, як сукупність певних благ, що надаються у тимчасове користування.

Вітчизняний вчений О. Т. Євтух відзначає, що основними передумовами надання кредиту є довіра та відповідальність [3, 11-12]. Фінансова наука в основному визначає наступні чотири принципи кредитування: строковість (позику надають на певний термін); поворотність (після завершення обумовленого терміну позичені кошти підлягають поверненню); платність (за надання коштів у тимчасове користування кредитор отримує винагороду – процент); забезпеченість (для упевненості кредитора у поверненні позики та платоспроможності позичальника може застосовуватись застава або гарантування повернення кредиту третьою особою). Окрім зазначених принципів, окремі вчені визначають також і інші: прибутковість, надійність, цільове призначення тощо. На нашу думку, принцип прибутковості дублює принцип платності, а принцип надійності пов'язаний із принципом забезпеченості. Тому недоцільно одночасно визначати принцип прибутковості та принцип платності, або ж принцип забезпеченості та принцип надійності.

Кредитні відносини, у яких держава виступає позичальником, суттєво відрізняються від тих, у яких держава виступає кредитором чи гарантом повернення кредитів, за цілями, методами і соціально-економічними наслідками (рис. 1), тому всі три основні складові системи державного кредиту потребують дослідження та обґрунтування.

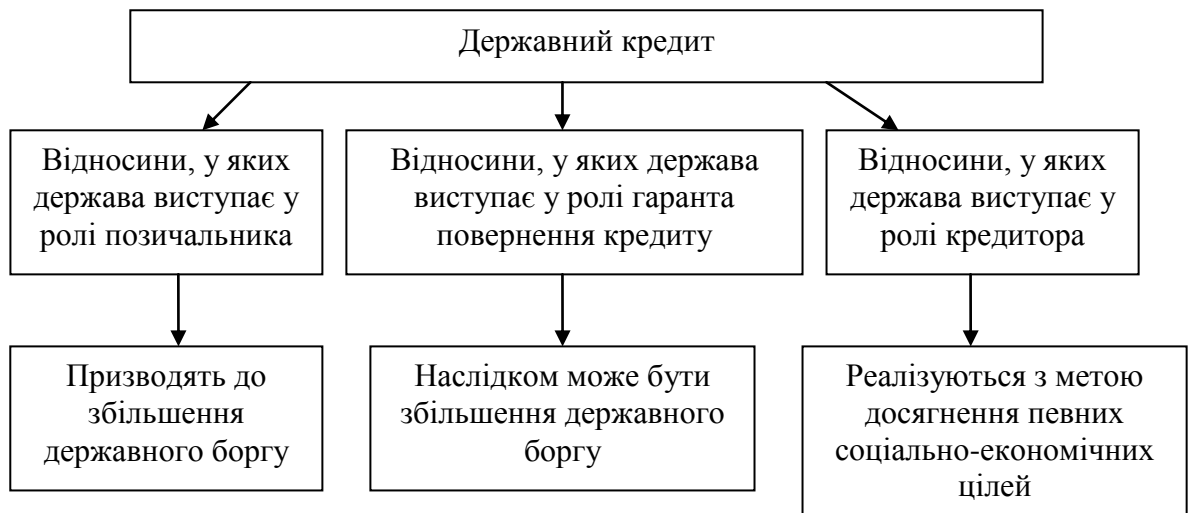

Рис. 1. Систематизація державного кредиту згідно критерію ролі держави у кредитних відносинах.

Разом із цим, можна відмітити певні особливості державного кредиту, які є загальними для усіх складових системи. Основними ознаками та відмінними рисами державного кредиту є:

1) неодмінна участь держави в особі органів виконавчої влади різних рівнів у кредитних відносинах;

2) державний кредит призначений для задоволення загальнодержавних потреб або пріоритетних для суспільства потреб. У випадку, коли держава виступає позичальником, кредитні ресурси спрямовуються до бюджету, що забезпечує виконання державою її функцій. У випадку, коли держава виступає кредитором, позики зазвичай спрямовуються у пріоритетні галузі господарства, або на вирішення нагальних соціальних потреб;

3) джерелом погашення державних позик і виплати відсотків по них, а також надання позик виступають в основному ресурси бюджету;

4) держава і як позичальник, і як кредитор іманентно (виходячи з її функціонального призначення) в основному не ставить на перше місце економічну вигоду, приймаючи участь у кредитних відносинах. Так, зазвичай кредити, які надає держава, спрямовуються на вирішення важливих соціально-економічних програм і є пільговими, часто безвідсотковими. А взяті державою у борг кошти можуть спрямовуватися на покриття нагальних поточних потреб. Тут варто зазначити, що ефективність державного кредиту і не зводиться лише до економічної ефективності, але і зачіпає соціальні ефекти;

5) наявність підвищеної небезпеки зловживань з боку державної влади у сфері кредитних відносин. Так, можливість залучення кредитних ресурсів для покриття державних видатків часто є “спокусою” для уряду у вигляді легкого вирішення проблеми бюджетного дефіциту та спонукою до перевитрачання бюджетних коштів за рахунок майбутніх урядів, адже саме наступникам доведеться погашати борги [4, 207].

Отже, при побудові системи державного кредиту варто враховувати його специфічні риси з метою мінімізації негативних ефектів та перетворення державного кредиту на ефективний інструмент реалізації соціально-економічних завдань держави.

Література

1. Фінанси: вишкіл студії. Навчальний посібник / За ред. д.е.н., проф. Юрія С. І. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 357 с.
2. Державний кредит: навчально-методичні матеріали до вивчення курсу. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 106 с.
3. Євтух О. Т. Кредит як соціально-економічне явище // Фінанси України. – 2006. – № 3. – С. 7-20.
4. Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті. – Львів: Каменяр, 2000. – 303 с.